

УДК 711.4(437.4)

к.арх., доцент Топилко С.І.,
svitlana_topylko@yahoo.com, код ORCID: 0000-0001-8405-4185,к.арх., доцент Іваночко У.І.,
uliana.ivanochko@gmail.com, код ORCID: 0000-0001-6056-2986к.арх., доцент Лисенко О.Ю.,
lysenko.olha@gmail.com, код ORCID: 0000-0001-6230-5350,Інститут архітектури
Національного університету "Львівська політехніка"

ОСНОВНІ ЧИННИКИ ТА ВПЛИВИ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ АРХІТЕКТУРНО-ПЛАНУВАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ МІСТЕЧОК ГАЛИЧИНИ, ЗАКЛАДЕНИХ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XVI-XVII СТ.

Досліджуються містечка – адміністративні, торгові та ремісничі осередки рільничих округ, закладені у другій половині XVI – XVII століттях в Галичині. Виявлено основні чинники, що вплинули на формування їх архітектурно-планувальної структури, а також функції міста в регіональній системі розселення. Проаналізовано процеси закладення міст з правової точки зору.

Ключові слова: архітектурно-планувальна структура містечок, чинники впливу, функції містечок, магдебурзьке право, локаційний документ.

Вступ. У кожному з регіонів Середньої та Східної Європи, де поширилась практика закладення міст на основі приватної власності та магдебурзького права з регулярною структурою, відобразились певні ознаки та розвинулись специфічні вирішення міської архітектурно-планувальної структури. Усі вони якоюсь мірою творились під впливом ренесансної теорії та практики. Хоча не можна відкидати середньовічні урбаністичні традиції, що впливали, особливо в менших містах, на закладення міст. Друга половина XVI – XVII століття у Галичині характеризується закладенням великої кількості міст на основі тогочасних світоглядних ідей та урбанізаційної практики. Усього в межах сучасної Івано-Франківської, Львівської та Тернопільської областей у той час було закладено понад 200 міських поселень. Частина з них була укріпленими містами-резиденціями. Проте більшість виконувала роль малих міст в історичній системі розселення.

Актуальність дослідження. У містобудівній спадщині України особливе місце посідають містечка – поселення, які з часом втратили свої адміністративні, торговельні, культурні функції центрів розселення, значною мірою перетворившись на села. Між тим в процесі розвитку містобудування

вони відіграли суттєву роль, і їх історико-містобудівне дослідження в наш час стає актуальним для заповнення прогалін наукової історії архітектури і містобудування України. Адже, незважаючи на низку досліджень, в історії містобудування України залишається значна кількість невизначених питань, особливо це стосується розпланування та забудови міст в епоху середньовіччя та Нового часу, їх місця у світовій історії урбаністики.

Мета статті. Виявити основні чинники, що вплинули на формування архітектурно-планувальної структури містечок Галичини та показати правові аспекти закладення міст.

Виклад основного матеріалу. Бурхливий процес виникнення і розвитку міст, що почався з кінця XVI століття, на кінець першої половини XVII століття привів до закладення значної кількості нових міст і містечок. Характерною ознакою містобудування того часу є поява та поширення на території Галичини та України в цілому нових концепцій побудови міст, в основу яких покладено наслідування італійських схем побудови ренесансного “ідеального міста” [1, с.28]. Часи виникнення міст відзначались постійною загрозою воєн на теренах Західної України. Тут протистояли один одному Польща, Україна, Туреччина, Австрія, Татарія, Волощина. Постійні війни зробили наші території однією з найактивніших у Європі зон будівництва нових міст-фортець у XVI-XVII ст. [2, с.38]. Найбільшою мірою серед європейських країн саме на території України провідну роль у закладенні міст відігравав оборонний чинник.

У XVI ст. відбуваються значні соціально-економічні зрушення. Вони виявилися у прискореному розвитку сільського господарства, формуванні фільваркової системи господарювання, витворенні магнатських латифундій та становленні товарно-грошових відносин, тобто у дії тих елементів, які були живильним середовищем для масової появи міст [3, с.3].

Виділяють дві течії в планувальному вирішенні міста цього періоду. Перша – полягає у пристосуванні італійського і західно-європейського ренесансу до місцевих умов, а друга – в адаптації пізньосередньовічних традицій. Лише незначна група поселень, закладених у другій половині XVI – XVII століттях, наслідує теоретичні проекти “ідеального” міста, інші поселення презентують окремі композиційні елементи ренесансної урбаністики. Тобто можна виділити два види впливів на формування архітектурно-планувальної структури містечок: перший – вплив ренесансних традицій, що є зовнішнім, оскільки новий світогляд проникав на наші землі через панівну верхівку, а також разом з міграційним і колонізаційним рухом, другий – вплив пізньосередньовічних традицій, його можна віднести до місцевих, внутрішніх впливів.

Про інтенсивність урбанізаційного процесу в Україні говорять факти. Так, за І.Крип'якевичем, за 20 років перед Хмельниччиною на землях понад Дніпром міщанство становило близько 60%. Ці “міські села” мали фортифікації, певні елементи самоврядування і міські чинші, міщани переважно займались рільництвом, а ремісництво і торг були мало розвинені [4, с.70-71].

Серед чинників основний вплив на розвиток міст мали: зміни у техніці будівництва, новий тип міських укріплень, нові естетичні і архітектурно-просторові концепції епохи Відродження та бароко [5, с.149]. Як зазначають дослідники, однією з ознак, що характерна для європейського ренесансу, є трактування урбаністичного укладу не тільки з погляду функціональності, але і естетики. Пов'язано це з поступом науки про перспективу і новим баченням простору, як архітектурного, так і урбаністичного.

Проте функціонально-прагматичне скерування міста домінує особливо у містечках. Поняття ринку як вільної незабудованої поверхні, правдоподібно, в середньовіччя не існувало. Ринки новозакладених міст, хоч і мали імпонуючий розмір, були зорієнтовані на функціональні потреби – йшлося про розміщення більшої кількості купців і товарної маси у зв'язку із сподіваним розвитком торгівлі, а не про естетичну організацію урбаністичної поверхні [5, с.170-171].

Хоча магдебурзьке право не містило конкретних норм містобудування, все ж таки опосередковано впливало на забудову міста, а саме: на формування просторових меж міста, на регламентацію обов'язків міщан у спорудженні громадських об'єктів, на типологію громадських будівель міста, на економічний і, відповідно, просторовий ріст міста, на стимулювання регулярних начал у формотворенні міського плану [6, с.23].

На основі аналізу багато чисельних наукових джерел [6-11] виявлено, що до основних чинників, які визначили процес урбанізації Галичини у XVI-XVII ст. і формування архітектурно-просторової структури міст, належать:

- природний – розташування міст в сприятливих природних умовах;
- суспільно-правовий – існування інституту німецького (магдебурзького) міського права, зміна форми власності – земельна власність переходить з умовної у спадкову, формування земельних магнатських латифундій, формування міщанства як окремої соціальної групи;
- оборонний – закладення міст як опорних оборонних пунктів, запровадження нового типу міських фортифікацій;
- соціально-економічний – розвиток товарно-грошового господарства, інтенсивний товарообмін, потреби торгівлі як зовнішньої, так і внутрішньої;
- демографічний – ріст кількості населення і його міграційний рух, колонізаційні процеси;

- адміністративний – закладення міст як господарсько-адміністративних осередків;
- комунікаційний – розташування міста в системі розселення та на трансрегіональних торговельних шляхах;
- естетичний – науково-технічний прогрес (зміни в техніці будівництва, розвиток естетичних і архітектурно-просторових концепцій);
- ідеологічний – світоглядна ідеологія (місто як “Град Божий”), гуманістичний світогляд ренесансу, ідеологія панівного класу (короля та шляхти), ідеологія державної релігії (у Речі Посполитій – римо-католицька).

Міста і містечка, що постали у XVI-XVII ст., можна поділити на дві групи за функціонально-адміністративними параметрами, які своєю чергою визначали архітектурно-планувальний та просторовий устрої міста. До першої групи належать міста-резиденції та міста-фортеці. До другої – малі міста і містечка – адміністративні центри рільничих округ.

Містечка – центри рільничих округ – переважно забезпечували такі функції [11-15]:

- оборонна функція як міста, так і навколишніх сіл; також міста з розвиненими фортифікаціями увійшли до оборонної системи регіону;
- торговельна функція – місто як локальний ринок товарообміну;
- реміснича функція;
- рільнича функція, що пов’язана із самодостатністю поселення – для міщан було обов’язковим займатися рільництвом, це була одна з умов, що вимагав власник локації від прибулих поселенців;
- адміністративна функція як стосовно міста, так і стосовно цілої округи;
- репрезентативна функція – міста символізували владу і багатство власника;
- духовно-релігійна функція;
- культурно-освітня функція;
- обслуговувальна функція: а) обслуговування панського двору, б) як специфічна функція міста, що пов’язана із економічною спеціалізацією міста (наприклад, місто для постою на торговельному шляху, чи місто, що виробляє певну, особливо ремісничу продукцію).

Кожне приватне місто було, насамперед, адміністративним осередком землеволодінь і центром господарського життя сільської вотчини. Іноді це могла бути єдина функція містечка. Як правило, приватне містечко лежало в оточенні кількох десятків сіл, які належали до того ж власника, що й містечко і утворювали господарську одиницю. Але не всі містечка виконували адміністративні функції господарських землеволодінь, багато з них було закладено далеко від “феодалного дому”. Пов’язано це було з інтересами

власника містечка, який стимулював економічний розвиток поселення, намагаючись пов'язати місто з важливими торговельними шляхами, запрошуючи до своїх містечок якнайбільше купців, отримуючи привілеї на торги, ярмарки, мита [14, с.27-28; 16, с.294].

До виробничої групи міст належать ремісничі і рільничі містечка. Землеробство і тваринництво, які були типово сільськогосподарськими заняттями, що протиставляються містотворчим чинникам і міському господарству, поступово зайняли місце серед функцій містечка. Зазвичай, аграризація міст на теренах Речі Посполитої у XVI-XVIII ст. була гальмівним елементом урбанізаційного процесу. В усіх містах частина мешканців була зайнята рільництвом і тваринництвом, а у багатьох поселеннях, що мали міський статус, кількість міщан, зайнятих рільництвом, перевищувала 50 % від загальної кількості мешканців. Рільництво і тваринництво були постійним, а деколи навіть домінуючим типом міського господарства. Але це не означає, що торгівля і ремесло витіснялися з міста рільництвом, особливо коли простежується співпраця в цих галузях. Є тенденція вважати рільництво за містотворчий чинник доби феодалізму, особливо коли господарства міщан-рільників мають певну спеціалізацію і продукують товар для збуту поза межами міста [15, с.28].

Ремісничі містечка вирізнялися значним скупченням ремісничих майстерень або спеціалізувалися на певних видах продукції. Так, у Немирові були цех ткачів (1580 р.), кушнірів (1604 р.), кравців (1629 р.), у Магерові – цех швеців (1635 р.), ковалів (1635 р.), в Щуровичах – цех кушнірів (1643 р.). На 1648 р. в Немирові було 15 ремісників, в Магерові – 37, в Щуровичах – 17 [17, с.163, 259, 261-262]. Та все ж концентрація ремесла в містах була досить незначною, що свідчить про те, що основною функцією більшості міст було обслуговування локальних ринків [15, с.31].

Серед споживчих міст, але таких, що виконують економічну функцію, найважливішою і найбільшою була група торгових міст [18, с.285]. Малі містечка займалися локальною торгівлею рільничої продукції, а також роздрібною торгівлею. Активному розвитку міста сприяло його розташування на важливих міжнародних чи міжрегіональних, а також локальних торговельних шляхах. Так, значна кількість містечок лежала при торгових шляхах: з Перемишля через Львів на Галич, зі Львова через Жовкву до Варшави, зі Львова через Глиняни і Олесько до Луцька, зі Львова через Тернопіль до Києва, зі Львова через Жидачів на Стрий до Дрогобича, з Тернополя через Терехівку до Чорткова, зі Зборова через Бережани до Рогатина, з Судової Вишні через Рудки і Роздол до Жидачева [19, с.72].

Переважання рільничої або ремісничої функцій у функціональній програмі містечка впливало на формування її архітектурно-планувальної структури. Рільнича функція міст (Виспа, Миколаїв, Соколівка [Сеняв-к-а]) проявляється через розвинену навколо міста в мурах мережу рільничих угідь. Перехід від чиншевого господарства до фільварків став потужним чинником дезурбанізації. Володіння рільничою ділянкою значних розмірів було важливим для мешканців тих міст, де спостерігався процес деградації ремісничих та торговельних функцій і зубожіння міщан, що вже розпочався на початку XVII ст. Уклад таких міст носить екстенсивний характер, можливим є збільшення початкових розмірів ріллі, найчастіше за рахунок відмови від фортифікацій.

Містам із переважною ремісничою функцією (Білий Камінь, Магерів, Сасів, Сколе, Станіславчик, Янів) характерна компактна, менш деформована планувальна структура, проста геометрична форма плану, регулярна мережа вулиць з ринковою площею посередині, розвинена оборонна система, краща збереженість будівельної субстанції.

Містотворчий процес не завжди був успішний через змінність чинників. Дослідження міської мережі Галичини у XVI-XVII ст. дало можливість виокремити такі шляхи та спроби формування міст:

- успішне та завершене закладення міста згідно з проектом (Доброміль, Калуш, Лешнів, Магерів, Миколаїв, Немирів, Сасів, Сколе, Соколівка, Станіславчик, Топорів, Щуровичі, Холоїв);

- часткова реалізація проекту за недостатнього напливу осадників, несприятливих економічних умовах, втраті міського статусу (Конюхи, Кривотули (Нові), Погорільці);

- релокація – відбудова міста після пожежі чи воєнних знищень (Княгинині [Березівці]);

- закладення так званого “нового” міста при вже наявному (Адамівка і Містечко у Бережанах, Гнин у Городку);

- місто не було реалізоване за проектом (Маркова, Милятин (Новий), Романів).

Для локаційного процесу Галичини до XVII ст. характерні випадки нереалізованих локаційних ініціатив. Це явище на досліджуваній території зустрічається не так вже й рідко, причини для цього були, як правило, індивідуальні і їх важко встановити.

Локаційний процес можна розділити на такі складові: правова локація, просторова локація, початки міського управління та самоврядування [3, с.91]. За дослідженнями Г.Врублевської, закладення міст відбувалося кількома етапами, необхідними для утворення компактною і однорідною просторовою структури міста. Отже, згромадження певної кількості осіб (осадників), готових

переїхати в інше місце і взяти участь у закладенні міста; отримання королівського привілею для такої акції; розмірення упорядкованої просторової структури на спеціально виділеній для цього території; пред'явлення локаційного документа власником міста про те, що місто закладене, і король підтверджує цей акт; сприятлива господарська кон'юнктура найближчі 30 років після локації. Необхідно внести зрозумілість щодо локаційного привілею і локаційного документа. Локаційний привілей – це королівський документ, який уможлиблював закладення нового міста або надавав згоду на перетворення сільського поселення у міське. Локаційний документ, який готував власник міста через кілька років після закладення міста, підтверджував, що після отримання локаційного привілею місто було закладене. Слід зазначити різницю між отриманням права на закладення міста і завершеною просторовою реалізацією міста. І ця різниця – час. Момент правової локації історичні джерела подають з чіткою датою. А реалізація міста – процес багаторічний, що починався з часу розмірення плану міста. Вирішальним чинником вдалої локації був вплив відповідної кількості поселенців, передусім ремісників, здатних викупити або самим побудувати дім у місті [20 с.249-250].

Королівський привілей на закладення міста не містить інформації про просторову структуру міста. Єдине, про що може зазначатись, – це визначення місця, де має постати нове місто, що формулювалося по-різному. Наприклад, місцем локації Добромиля, Нового Яричева та Хильчиць були села з тією самою назвою, що і новозакладене місто [21, с.262, 266, 269]. Немирів закладено на ґрунтах села Вороблячин, як часто бувало, поблизу села, що існувало і надалі. У випадку з Княгиничами – відбулась релокація через пожежу після нападу татар. Розділ закладено в лісі, на спірних ґрунтах з львівським староством [21, с.265, 275, 303].

У локаційних документах зазначалось місце закладення міста в такий спосіб: - село із вказанням його власника; - на ґрунтах села з тією самою назвою, іноді з уточненням “під замком”, “при замку”; - іноді досить конкретно вказується місце – “поміж селом ... і містом ... при дорозі на ...”, “в селі ... біля ставу”, “... між ріками ...”; - “in nova radice” на ґрунтах села ..., “in nova radice” при дорозі на Угорщину, “in nova radice” над рікою ...; - у власності села ...; - у власності староства; - у власності ... (ім'я власника); - на місці зруйнованої власності фундатора [21, с.262-277].

Іноді королівський привілей на закладення міста не мав особливого значення, адже найважливішим у ньому був термін звільнення мешканців міста від податків, що не завжди було конче потрібно. Важливим для господарського розвитку новозакладеного міста було отримання власного привілею на проведення ярмарків та торгів, незалежно від тих, що відбувалися у старому

місті. Отримання такого привілею було підтвердженням правової самостійності міста.

Формулювання локаційних документів не залишає сумнівів щодо двох головних аспектів розпланування міста: перший – розміренню підлягала вся територія міста, а не тільки площа, призначена під забудову. Адже володіння кожного поселенця складалось з кількох елементів. Переважно це ділянка під забудову і город, що часто творили одне ціле і групувались навколо ринкової площі. Крім того, поселенцю належали також рілля, певна частка пасовищ, лук та лісу, а також ставу. Другий – всі справи, що стосувались розмірення міста, залежали від власника міста, власне, він ними керував. Така роль власника в процесі розмірення міста впливала не тільки з його правових обов'язків, від цього залежали його подальші доходи від річних податків. Під час розпланування міст з розвиненою просторовою структурою запрошували спеціалістів-мірників [20, с.256-257]. Багато італійських архітекторів працювало при князівських чи шляхетських дворах, при монастирських орденах (для прикладу П'єтро Сперендіо, Бернардо Морандо, Авреліо Пассаротті, Джакомо Бріано, Петро Щасливий та ін.) або осіло як архітектори-практики у більших містах [2, с.38]. Під час закладення міст з простішою планувальною структурою потреба в таких спеціалістах відпадала, бо для їх розпланування було достатньо мінімальних знань з математики і геометрії [20, с.257]. Часто містечко розплановував сам власник (наприклад, Сасів у власності Івана Даниловича герба Сас заклав Себастьян Буйновський, пізніше вїйт містечка) [22, с.171].

Територія міста поділялась на дві частини – на місто (в мурах) і позаміську частину, яка охоплювала всі рільничі угіддя. Обидві ці складові розділяло пасмо, завширшки 80-100 м, що було зарезервоване для організації оборонних споруд (валів, ровів, ставів, системи каналів), які, як правило, були реалізовані через кілька десятків років після закладення міста. Позаміська частина містила городи поселенців, ріллю та угіддя спільного використання для мешканців міста: пасовища, сіножаті, ліс, водоймища, а також, в окремих випадках, зарезеровану територію для подальшої забудови [12, с.294]. У безпосередній близькості від містечок могли закладатись монастирі та замки, що однак не були планувально та композиційно пов'язані з архітектурно-планувальною структурою містечка. Очевидно, у цих прикладах у закладенні як замку чи монастиря, так і міста важливу роль відігравали топографічні умови, які диктували місця забудови, орієнтуючись на потреби оборони.

Нові містечка, закладені на землях сіл, становили окрему одиницю, оскільки магдебурзьке право надавало новопосталому місту форму, де ринок, підпорядковані йому вулиці і належні землі становили ортогональну схему, не

впливаючи на давніше, підпорядковане рельєфу, розпланування решти земель, приналежних селу [20, с.257].

Центром планувальної композиції і комунікаційним вузлом міста в епоху Відродження є ринкова площа. Ринок міст має значні розміри, він є у 2-3 рази більшим за середньовічну площу. У більшості випадків це був майдан квадратної або наближеної до квадрата форми, а ніж прямокутної. Класичний ринок повинен був мати 12 вулиць, що вели на площу. У ринках малих міст і містечок домінувала торговельна функція і не бралась до уваги репрезентативна. Їм властива простота просторової організації, знову ж таки орієнтована на функціональні потреби [12, с.296].

Аналіз міст на різних історичних етапах їх розвитку показав, що наявність сільськогосподарських земель у їхній структурі є закономірною ознакою міського середовища, яке повноцінно функціонує і розвивається. В європейських, переважно більших містах, наприклад, починаючи із середніх віків, площа аграрного елемента коливається переважно в межах 25-55% загальної території міста (цієї, де поширювалось міське право) [23, с.137].

Висновки. До основних чинників, які визначили процес урбанізації Галичини у XVI-XVII ст. і формування архітектурно-просторової структури міст, належать: базові (природний, суспільно-правовий, оборонний) та змінні (економічний, демографічний, адміністративно-функціональний, комунікаційний, естетичний, ідеологічний), які по-різному впливали на окремі міста. Значний вплив на поширення регулярних планувальних структур в Галичині у другій половині XVI-XVII століттях мало магдебурзьке право. Соціально-економічні складові магдебурзького права визначали регулярність сільського і міського землевпорядкування, в т.ч. фіксацію ділянок і правдиве нарахування податків від їх площі, принципову рівність поселенців в момент заснування поселення, вимогу до рівності наділів.

Список використаних джерел

1. Овсійчук В.А. Українське мистецтво другої половини XIV – першої половини XVII ст. / В.А. Овсійчук. – К.: Наукова думка, 1985. – 181 с.
2. Бевз М.В. Жовква – ренесансне ідеальне місто. Українська реалізація концептуальної схеми П'єтро Катанео / М.В. Бевз // Зб. матеріалів українсько-польського наук.-практ. семінару "Історична, мистецька та архітектурна спадщина Жовкви: проблеми охорони, реставрації та використання". – Жовква, 1998. – С.36-43.
3. Заяць А. Урбанізаційний процес на Волині в XVI – першій половині XVII ст. / А.Заяць. – Львів: Добра справа, 2003. – 206 с.

4. Петришин Г.П. До питання формування мережі міст України XIV-XIX ст. (у європейському контексті) / Г.П. Петришин // Архітектурна спадщина України. Ч.2: Питання історіографії та джерелознавства української архітектури / [за ред. В. Тимофієнка]. – К.: Українознавство, 1996. – Вип.3 – С.56-87.

5. Bogucka M. Z zagadnień sociotopografii większych miast Polski w XVI-XVII w. W: Miasta doby feudalnej w Europie środkowo-wschodniej: przemiany społeczne a układy przestrzenne / M.Bogucka. – Warszawa – Poznań – Toruń, 1976. – S.147-175.

6. Рычков П.А. Градостроительное искусство Западной Украины XV-XIX веков: Автореф. дис. на соиск. ученой степени докт. арх.: 18.00.01 / П.А. Рычков. – Москва, 1993. – 64с.

7. Грушка Е. Развитие градостроительства / Е. Грушка. – Братислава: Изд-во Словацкой АН, 1963. – 295 с.

8. Кравцов С.Р. Принципы регулярного градостроительства Галичины XIV-XVII веков: Автореф. на соиск. уч. степени канд. арх. / С.Р. Кравцов. – Москва, 1993. – 24 с.

9. Петришин Г.П. Закономірності історичного процесу містотворення у Західноукраїнському регіоні / Г.П. Петришин // Вісник НУ “Львівська політехніка” “Архітектура”. – Львів, 2001. – №429. – С.45-51.

10. Bogucka M., Samsonowicz H. Dzieje miast i mieszczaństwa w Polsce przedrozbiorowej / M. Bogucka, H. Samsonowicz. – Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź: w-wo zakładu nar. im. Ossolińskich, 1986. – 603 s.

11. Zarębska T. Przemiany przestrzenne miast polskich w dobie renesansu i baroku. W: Miasta doby feudalnej w Europie środkowo-wschodniej: przemiany społeczne a układy przestrzenne / T. Zarębska. – Warszawa – Poznań – Toruń, 1976. – S.217-252.

12. Kuśnierz K. Rynek prywatnego miasta w Malopolsce w XVI-XVII wieku. Rozwiązania przestrzenne i funkcjonalne ośrodków gospodarczych / K. Kuśnierz // Kwartalnik Historii Kultury Materialnej. – Warszawa, 1993. – Rok XL, nr.2. – S.293-301.

13. Wyrobisz A. Małe miasta w Polsce XVI i XVII w. W: Miasta doby feudalnej w Europie środkowo-wschodniej: przemiany społeczne a układy przestrzenne / A.Wyrobisz. – Warszawa – Poznań – Toruń, 1976. – S.177-189.

14. Wyrobisz A. Role miast prywatnych w Polsce XVI i XVII w. / A.Wyrobisz // Przegląd Historyczny. – Warszawa, 1974. – T. LXV, z.1. – S.19-46.

15. Typy funkcjonalne miast polskich w XVI i XVIII w. / A.Wyrobisz // Przegląd Historyczny. – Warszawa, 1981. – T. LXXII, z.1. – S.25-49.

16. Lorenz V., Novy O. Przemiany funkcji i formy czeskich miast zabytkowych w ich rozwoju historycznym / V. Lorenz, O. Novy // Kwartalnik architektury i urbanistyki. – Warszawa, 1958. – T.III, z.3-4. – S.269-297.

17. Horn M. Rzemiosło miejskie wojewódzwa Bełskiego w pierwszej połowie XVII wieku / M. Horn // Zeszyty Naukowe Wyższej szkoły Pedagogicznej w Opolu. – Seria B: Studia i rozprawy. Nr.14. – Wrocław – Warszawa – Kraków, 1966. – 282 s.

18. Szczygel R. Rola handlowa placów miejskich w średnich i małych miastach Rzeczypospolitej w XVI-XVIII wieku / R. Szczygel // Kwartalnik Historii Kultury Materialnej. – Warszawa, 1993. – Rok XL, nr.2. – S.285-291.

19. Horn M. Walka klasowa i konflikty społeczne w miastach Rusi Czerwonej 1600-1647 na tle stosunków gospodarczych / Prace Opolskiego Tow. przyjaciół nauk. Wydz. nauk histor.-społ. / M. Horn. – Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk, 1972. – 243 s.

20. Wróblewska G. Kilka uwag w sprawie lokowania miast / G. Wróblewska // Kwartalnik architektury i urbanistyki. – Warszawa. 1972. – T.XVII, z.4. – S.249-264.

21. Szczygel R. Lokacje miast w Polsce w XVI wieku / In-t Marii Curie-Skłodowskiej; Wydział humanistyczny / R.Szczygel. – Lublin, 1989. – 358 s.

22. Sokalski B. Rys geograficzno-statystyczny zloczowskiego okręgu szkolnego / B.Sokalski – Zloczów, 1885. – 197 s.

23. Черкес Б.С. Город и аграрная среда / Б.С. Черкес. – Львов: Світ, 1992. – 152 с.

к.арх., доцент Топылко С.И., к.арх., доцент Иваночко У.И.,
к.арх., доцент Лысенко О.Ю.,
Национальный университет "Львовская политехника"

ОСНОВНЫЕ ФАКТОРЫ И ВЛИЯНИЯ ПРОЦЕССА ФОРМИРОВАНИЯ АРХИТЕКТУРНО-ПЛАНИРОВОЧНОЙ СТРУКТУРЫ ГОРОДОВ ГАЛИЧИНЫ, ЗАЛОЖЕННЫХ ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ В XVI-XVII ВВ.

Города, возникшие в XVI-XVII вв., можно разделить на две группы по функционально-административными параметрами, которые в свою очередь определяли архитектурно-планировочное и пространственное устройство города. К первой группе относятся города-резиденции и города-крепости. Ко второй – малые города и города – административные центры региональных округов. Основные факторы, которые определили процесс урбанизации Галичины в XVI-XVII вв. и формирование архитектурно-пространственной структуры городов, можно разделить на базовые (природный, общественно-правовой, оборонительный) и переменные (экономический, демографический, административно-функциональный, коммуникационный, эстетический, идеологический), которые по-разному влияли на отдельные города.

Ключевые слова: архитектурно-планировочная структура городов, факторы влияния, функции городов, магдебургское право, локационный документ.

Ph.D., doc .Svitlana Topylko, Ph.D., doc. Uliana Ivanochko,
Ph.D., doc. Olha Lysenko
National University "Lviv Polytechnic"

THE MAIN FACTORS AND IMPACTS OF FORMING THE ARCHITECTURAL AND PLANNING STRUCTURE OF GALICIAN SMALL TOWNS FOUNDED IN THE SECOND HALF OF XVI – XVII CENTURIES

The cities and small towns appeared in XVI – XVII centuries can be divided into the two groups by the functional and administrative parameters, which, in turn, determined architectural-planning and spatial arrangement of the city. The first group includes the cities-residences and cities-fortresses. The second group comprises the small towns and boroughs – administrative centres of the agricultural districts. The major factors, that determined Galician urbanization process in XVI – XVII centuries and the formation of a city architectural and spatial structure can be divided into the basic ones (natural, social and legal, defensive) and the variable ones (economic, demographic, administrative and functional, communication, aesthetic, ideological) and that influenced the individual cities in different way.

Key words: architectural and planning structure of the small towns, impact factors, Magdeburg Law, location normative document.